

# JOAQUIM AMAT-PINIELLA

## Vigència d'Amat-Piniella

Ramon Fontdevila i Subirana

Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Manresa

Aviat farà tres anys de l'exposició "*Joves i republicans. La República a Manresa 1931-1936*". I si la recordo ara és perquè, al costat de l'obra de govern republicà a Manresa, l'exposició també pretenia recuperar la memòria d'aquelles persones que en foren ànima i motor. Gent massa important –per a la ciutat, per al país– com per mantenir-les oblidades. És per això que l'exposició en destacava un conjunt, símbol de tota una generació que volgué transformar el país des dels criteris de la llibertat, el catalanisme i la justícia social i que, al capdavant, el franquisme va condemnar a l'exili, la mort o el silenci. Hi trobàvem des del periodista Josep M. Planes, el filòsof Jaume Serra i Hünter, el farmacèutic Antoni Esteve, o bé polítics com Francesc Ferreras, que fou president del Parlament de Catalunya a l'exili. I és clar, l'exposició també recollia el testimoni de Joaquim Amat-Piniella qui, ben recentment, hem incorporat a la galeria de manresans il·lustres.

I és que encara avui tenim un deute envers aquells ciutadans que en el seu dia s'ho van jugar tot per les llibertats. Massa sovint ha persistit el silenci que els venedors imposaren, i sorprèn que la seva memòria no hagi estat objecte de recerca o bé d'un més just reconeixement. Un reconeixement també per en Joaquim Amat-Piniella. Perquè el seu itinerari és la crònica d'una època de projectes i anhels. És la crònica d'aquell compromís d'esquerres, republicà i nacional. Crònica també de tensions i conflictes. I finalment, crònica d'una esperança desfeta, del dolor de l'exili, de l'experiència als camps de concentració nazis. Al capdavant, la persistència de la derrota i la sensació última d'haver viscut a deshora.

Nascut a Manresa l'any 1913, Joaquim Amat estudià a l'institut de secundària Lluís de Peguera on ja col·laborà a la revista *Assaigs*. També escrigué al *Pla de Bages* i a la revista *Ara*, i especialment al diari *El Dia*. De fet, Amat és protagonista amb els seus companys d'un munt d'iniciatives culturals, de signe progressista i obertes als corrents més innovadors del seu temps, com ara la música de jazz. És jove, escriu bé i està carregat de futur: amb vint anys publica *Ombres al calidoscopi*.

Paral·lelament hi ha el seu compromís polític. Amat assisteix joveníssim a la proclamació de la República a Manresa des de primera fila. Més endavant el retrobarem secretari de l'alcalde Francesc Marcet i militant d'ERC. Empresonat temporalment pels fets del 6 d'octubre, quan esclatarà la guerra s'incorpora a l'exèrcit republicà. Després vindrà l'exili: França i, molt pitjor encara, la deportació pels alemanys al camp d'extermini de Mauthausen. Amat hi sobreviurà i en retindrà, inesborrable, tota l'estada, fins el punt que ben poc després del seu alliberament escriu el seu *K.L. Reich*, relat novel·lat de la seva experiència. Publicat per primera vegada el 1963, *K.L. Reich* és un text duríssim i emotiu alhora, que posa davant dels ulls del lector tota la perversitat d'aquells camps de concentració nazis que destruïen les persones des de tots els àmbits.

Tot i el retorn, Amat ja no podrà viure més a Manresa i s'instal·la definitivament a Barcelona. El seu futur literari continuarà amb *El casino dels senyors* (1956), la primera novel·la que publica com un retaule irònic de les grandeses i misèries d'una petita ciutat que, per massa coincidències amb Manresa, encara li suposà ame-

nades en una de les seves visites. En fi, es tracta d'un fantasma que havia estat conserge del Casino de la ciutat i que hi torna tot un dia, quinze anys després d'haver mort... El fantasma rememora quan, en el passat, algun cop va provar de modificar el curs de les coses, però "*un administrador és només un administrador i no pot estar a la seva mà l'evitació de coses que no cauen en la seva esfera d'acció*". En fi, en plena postguerra el fantasma –veritable alter ego d'Amat– observa que la ciutat ha canviat amb mal gust però s'adona, ara com abans, que "*els ciutadans que pertanyen a la massa es passegen per baix a l'Avinguda, i també prenen la fresca des del lloc que els pertoca en una societat ben organitzada. Aquesta gent que mai no vaig conèixer prou bé, em sembla ara exactament la mateixa de quinze anys abans. És un teló de fons, la comparsa, el cor de la tragicomèdia ciutadana. Ella no dona el to de La Ciutat, no hi aporta els trets fisonòmics ni les característiques més assenyalades; és en tot cas la sang que circula pel seu interior, la seva autèntica vida, precisament el que no sembla compartir gaire*".

*El casino dels senyors*, tot i la voluntat irònica, reflecteix també un desengany: el fantasma que s'hi presenta és fantasma des de 1936, i els quinze anys que ha trigat a tornar són l'absència de quinze anys del mateix Amat a Manresa. Fet i fet, l'autor viu en la pròpia carn la tragèdia dels vençuts. Al seu costat ha vist morir milers d'homes que, com ell, estimaven la llibertat. Però a ell li ha tocat sobreviure'ls i, a cops amb una tristesa evident, a exercir el paper de testimoni.



Amat i Piniella continuarà escrivint i, en la mesura que l'època ho permetia, publicant, *Roda de solitaris* (1957), *La pau a casa* (1959), l'aparició del *K.L. Reich* (1963), *La ribera deserta* (1966)...al costat d'altres textos que romangueren inèdits i que, des de fa uns anys, són a l'Arxiu Històric de Manresa gràcies al lliurament generós de la maleta que els contenia per part de la seva família. Avui encara és un repte avançar en la difusió del seu conjunt literari, tot i les iniciatives que han posat el seu nom a un premi literari o, encara, l'edició pòstuma, l'any 1999, de *Les llunyanies. Poemes de l'exili (1940-1946)* on Jordi Castellanos afirma al pròleg que, fet i fet, Amat només pogué trobar la salvació en les paraules.

Tenim, doncs, el testimoni, i tenim les seves paraules. I en reivindicuem tossudament la pervivència. Perquè aquell projecte d'igualtat de les persones i dignitat col·lectiva encara és el nostre. Perquè la seva trajectòria és prou exemplar, el seu testimoni prou colpidor, que bé mereix destacar-se en homenatge a ell i tots aquells que com ell van creure que era possible una ciutat, un país, un món millor.

# JOAQUIM AMAT-PINIELLA

## Trajectòria vital (1936-1946)

Silvia Sáiz - Ernest Gallart

Per a uns historiadors, apropar-se a la figura de Joaquim Amat - Piniella suposa adoptar una doble focalitat: en tant que subjecte històric d'uns fets, i en tant que literat, relator d'uns successos que esdevenen plenament una font primària susceptible d'aportar dades positives a l'hora de conèixer, analitzar i interpretar un procés històric.

Resseguir la trajectòria personal de Joaquim Amat - Piniella durant l'èxode, l'exili, l'internament, la deportació i la repatriació a l'Estat espanyol és, per si mateixa, una experiència històrica que ens permet inferir sobre el col·lectiu de l'exili espanyol d'un manera si més no indicativa, i pel que fa als republicans deportats al KL Mauthausen, significativa.

Quan esclata la Guerra Civil Espanyola, Amat - Piniella és el secretari personal de l'alcalde de Manresa, Francesc Marcet. Des dels primers moments d'esclat el sollevament, participa en la preservació del patrimoni material de la ciutat del furor revolucionari i en el procés de transformació de les Escoles Pies de Manresa en l'Escola Popular de Guerra. El ràpid procés de pèrdua de poder local per part dels partits polítics a favor del Comitè Revolucionari i la creació del Consell Municipal el deixaran al marge del joc polític. En aquest moment, decideix incorporar-se a l'exèrcit republicà tot ingressant a l'Escola Militar d'Artilleria de Barcelona, d'on sortirà nomenat tinent d'artilleria i destinat al front d'Andalusia, a Iznalloz.

Un cop finalitzada la guerra civil, s'instal·la a Barcelona. Tot i que el 28 de juny de 1939 havia contret matrimoni amb la mestra d'escola Maria Llaverias, decideix abandonar el país. El seu passat com a responsable de la secció de la JERC a Manresa, la col·laboració a l'ajuntament i l'enquadrament com a oficial fan que sigui suspecte de patir represàlies per part dels vencedors del conflicte i decideix exiliar-se a França, on el trobarem el mes de setembre de 1939 al camp d'internament d'Argelers, a la costa del departament dels Pyrénées - Orientales. L'època de la verema i la necessitat de mà d'obra fan que aconsegueixi sortir del camp com a jornalero agrícola i treballa a Santa Maria i a Cucunhan, al departament de l'Aude. Acabada la verema, s'adreça a Perpinyà on cerca l'ajuda de les institucions republicanes de suport als refugiats a fi i efecte de legalitzar la seva situació, concretament a la JARE. Presentat a la policia, és conduït el 22 de novembre al camp d'internament de Sant Cebrià de Rosselló, també al litoral d'aquest departament.

L'inici de la Segona Guerra Mundial i la mobilització francesa fan que la pressió sobre la població estrangera, internada i lliure, a França sigui molt forta amb l'objectiu que participin de l'esforç bèl·lic de la nació que els ha acollit. A finals de 1939, Amat - Piniella s'enquadra en una companyia de treballadors estrangers, la 109 CTE, amb caràcter mononacional, formada per republicans allistats en els camps d'internament. Aquestes unitats s'organitzaren per oferir suport logístic i material a l'exèrcit francès a les zones frontereres del nord i del nord-est de França, especialment a les zones limítrofes amb Alemanya. Al maig - juny de 1940, la Wehrmacht envaeix França i l'exèrcit francès poc preparat i desmuntat, inicia un replegament cap al sud, la *débâcle*, dins la qual es veuen immersos els